

ліся. Зрэшты, гэта не павінна здзіўляць, калі ўлічыць тое, што ў той перыяд савецкая Беларусь сама ніяк не выяўляла сябе як суб'ект рэальнай гісторыі.

Трэба прызнаць, аднак, што нават тыя нешматлікія выданні нямецкіх вучоных, у якіх так ці інакш апынулася пад увагай сярэдневяковая Беларусь, да гэтага часу мала засвойваліся беларускай гістарычнай навукай. Для нас яны застаюцца важнымі, каштоўнымі найперш з пункту гледжання метаду.

²² Jäger W. (Hr.). Weissruthenien. Berlin, 1919; Rhode G. Die Weissruthenen // Jahrbuch des Osteuropa-Institut zu Breslau. 1941. Bd. 2; Engelgardt F. Weissruthenien: Volk und Land. Berlin, 1943.

Алег Трусаў (Мінск)

Рэйнскі каменны посуд у Беларусі

другой палове XVI ст. на тэрыторыі Рэйнскай вобласці ў гарадах Кёльне, Фрэхене, Рэрэне і Зігбургу пачалася вытворчасць новага тыпу керамічнага посуду, які потым атрымаў назву “рэйнскі” або “каменны посуд”. Для яго абпалу былі патрэбны вельмі высокія тэмпературы. Пакрываўся гэты посуд саяльнымі глазурамі, якія ўтвараліся ў час абпалу. калі ў печ засыпалі соль. Сода, якая ўваходзіла ў склад солі, пры гэтым спалучалася з вокіссю алюмінія і сілікатамі. У выніку ўтваралася тонкая і моцная абалонка на знешняй паверхні керамічнага начыння. Формы посуду ствараліся па арыгінальных праектах, якія характарызуюць асобныя керамічныя цэнтры вытворчасці. Дэкор наносілі на начынне перад абпалам прасаванымі ў мадэль арнаментамі. Таксама ўжывалі графіроўку паверхні або выціскалі ўзор з дапамогай драўляных штампав.

Вырабы з Кёльна і Фрэхена пакрывалі светла-карычневай або жаўтаватай глазурай. Тут склаўся асартымент усяго нямецкага каменнага посуду. У першую чаргу гэта “штуцібехеры” (кубкі з накрыўкай), “куфлі з варонкападобным вусцем, шарападобныя збаны з нізкапаasadжанай гарлавінай”, “збаны з выявай барадатага чалавека” і іншыя віды посуду. Вырабы з горада Рэрэна спачатку пакрываліся карычневай глазурай, але пазней, у канцы XVI ст., мелі шэрую бліскуючую паверхню або сінюю глазуру.

Зігбургская кераміка ў выніку асобай якасці гліны пасля абпалу заставалася белай або крыху зеленаватай. Пасля 1590 г. выраб каменнага посуду распачаўся ў г. Вестэрвальдзе. Тут выаблялі кераміку з шэрай каменнай масы, пакрытай сіняй глазурай (так зв. “блаўверк”).

Прычым у XVII ст. фігурныя сцэны ўсё болей і болей замяняюцца пры аздабленні мясцовага каменнага посуду на розныя арнаментальныя матывы. У XVII ст. акрамя Рэйнскай вобласці адпаведную каменную кераміку выраблялі ў Баварыі — у г. Крэйсене. Разам з рознага тыпу збанами, там, пачынаючы з 1640 г.

сталі рабіць фляжкі шматвугольнай формы. Посуд з Крэйсена быў або пакрыты карычневай глазурай, або яго распісвалі эмалевымі фарбамі розных колераў¹.

Пад час раскопак на тэрыторыі беларускіх гарадоў і замкаў кавалкі рэйнскага каменнага посуду знаходзяць шмат у якіх месцах. У сярэднім колькасць знойдзеных фрагментаў вагаецца ад 3–5 да 10–15. Знойдзеныя кавалкі належаць да высокіх (да 35 см.) куфляў цыліндрычнай формы (Лідскі, Мірскі замак, Гродна і Мінск), збаноў з шарападобным тулавам і вузкім горлам са злівам (Мірскі замак, Мінск), аб'ёмнага (да 50 см. вышыняй) тарнага начыння з вузкім горлам і трыма парамі папярочных ручак на тулаве (Мірскі і Гальшанскі замкі) і керамічных бутэлек вышыняй да 30 см., што часам мелі петлепадобную ручку.

Кавалкі збаноў і куфляў, знойдзеныя ў сляях канца XVI–XVII ст. у Гродне², Віцебску³, Мінску⁴, Мірскім і Любчанскім замках, сведчаць, што посуд быў зроблены з шэрай масы і пакрыты сіняй глазурай. Па свайму ўзору ён стаяў бліжэй да вырабаў з Вестэрвальда. Фрагменты тарнага начыння з Мірскага і Гальшанскага замкаў, а таксама збаноў з цёмна-карычневай глазурай указваюць на належнасць вырабаў хутчэй за ўсё майстрам з Рэрэна. Збан з выявай партрэта чалавека ў медальёне з манаграмай з Мірскага замка зроблены або ў Фрэхене, або ў Кёльне ў XVI ст. Белы куфаль з бясколернай глазурай, аздоблены выявай ільвінай пысы, які знойдзены ў Лідскім замку ў славянскія XVII ст., мог паходзіць з майстэрняў Зігбурга. Бутэльнікі, пакрытыя чырвона-карычневай ці цёмна-карычневай глазурай з Мсціслава, Мірскага замка і Мазыра, маюць аналагі з вырабамі з Рэрэна.

Варта адзначыць, што ў сляях XVIII–XIX стст. на тэрыторыі беларускіх гарадоў трапляюцца і падробкі пад нямецкі каменны тавар. У першую чаргу гэта розныя тыпы керамічных бутэлек, зробленых у Рызе. Пакрытыя яны чырвона-карычневай глазурай і маюць арнамент у выглядзе неахайна пракрэсленых медальёнаў. Часам сустракаецца і надпіс “Selter”⁵.

Гэтыя знаходкі сведчаць аб моцных гандлёвых сувязях паміж Беларуссю і Германіяй у XVI–XVIII стст. Значная частка каменнага посуду магла трапляць на Беларусь праз рукі ганзейскіх гандляроў, якія актыўна працавалі ў балтыйскім рэгіёне. Гэта пацвярджаюць і знаходкі рэйнскай керамікі на тэрыторыі Пскова⁶, горада цесна звязанага з нямецкім ганзейскім саюзам.

¹ Большая иллюстрированная энциклопедия древностей. Прага, 1984. С. 160.

² Здановіч Н., Краўцэвіч А. Старажытны цэнтр Гродна // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. 1985. № 1. С. 39.

³ Ляўко В.М. Гандлёвыя сувязі Віцебска ў XV–XVIII стст. // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. 1983. № 3.

⁴ Здановіч Н., Собаль В. Ляпілі мінскія ганчары // Мастацтва Беларусі. 1990. № 8. С. 74–75.

⁵ Здановіч Н.І., Трусаў А.А. Беларуская паліваная кераміка XI–XVIII стст. Мн., 1993. С. 65.

⁶ Белецкий С.В. О рейнской керамике в Пскове // Советская археология. 1978. № 2.